Vəhdət - günümüzün əsas ehtiyacı

<"xml encoding="UTF-8?>

Hər cr irqi, milli, məzhəbi mənsubiyyətə malik msəlmanlar arasındakı vəhdət ideyasının ilkin mənbəyi Qurandır desək, səhv etmərik. Yaşı İslamın öz ilə əkiz olan Qurani-Kərim dönə-dönə msəlmanları birliyə, qardaşlığa və anlaşmaya dəvət edir. Ali-İmran surəsinin 103-c ayəsində Allah-Təala buyurur: Hamınız Allahın ipindən möhkəm yapışın və ayrılmayın!. Qurani-Kərimin Hucurat surəsinin 10-cu ayəsində bu fikir daha da qvvətləndirilmişdir: Həqiqətən möminlər qardaşdırlar. Elə isə iki qardaşınızı bir-biri ilə mehriban edin və Allahdan qorxun; bəlkə rəhm olunasınız. Ali-İmran surəsinin 105-ci ayəsində isə msəlmanlar arasında qərəzli şəkildə ixtilaf və dşmənilik yaradan şəxslər ilahi əzabla qorxudulurlar: Aıq-aşkar dəlillər gəldikdən sonra bir-birindən ayrılan və ixtilaf törədən şəxslər kimi olmayın! Onlar böyk bir əzaba dar olacaqlar!. İslam Peyğəmbərinin davranışında vəhdət meyilləri Peyğəmbərimiz Məkkədən Mədinəyə ködkdən sonra ilk msəlman icmasını yaradarkən həyata keirdiyi tədbirlər sırasında ilk yeri msəlmanlar arasında qardaşlıq əhdi bağlamaq tutmuşdu. Mədinənin yerli əhalisi (ənsar) ilə Məkkədən köənlər (mhacirlər) arasında mehribanlıq yaratmaq məqsədilə o, hər tərəfdən bir nəfər seərək onları qardaş elan etdi. Məsələn, Peyğəmbərin əmri ilə Əbu Bəkr - Xaricə ibn Zuheyrlə, Ömər ibn Xəttab - Ətəban ibn Maliklə, Osman ibn Əffan - Əvs ibn Sabitlə qardaş oldular. Həzrəti Rəsulullah isə öz ilə Əli ibn Əbu Talib arasında qardaşlıq əhdi bağladı (Sireyi-ibn Hişam, I cild, səh. 337-338). Həzrəti Muhəmməd (s) btn fəaliyyət mddəti boyunca yalnız Allahı inkar edən şəxslərlə (kafirlər və mşriklərlə) mharibələr aparmış, kəlmeyi-şəhadəti söyləyən hər bir şəxsi msəlman icmasının bərabərhquqlu zv kimi qəbul etmişdir. Peyğəmbərimiz dəfələrlə buyurmuşdur ki, o, insanlarla Allahın varlığını və onun peyğəmbərliyini qəbul edincəyə kimi döyşməklə vəzifələndirilib. İslam əsgərlərinə qəti əmr olunmuşdu ki, döyş əsnasında ölm qorxusundan olsa belə, kəlmeyi-şəhadəti söyləyən və təslim olan hər bir dşmənə aman versinlər. Peyğəmbərimizdən rəvayət olunan bir hədisdə buyurulur: Kim La ilahə illəllah deyib Allahdan başqa tanrıları rədd etsə, Allah onun malını və qanını başqalarına haram edər. Bu adamın hesabı da yalnız Allaha aiddir (Səhihi-Muslim, İman, 37). Sunəni-İbn Macədə rəvayət edilən bir hədisə əsasən, Peyğəmbərimiz buyurmuşdur: Hər kim Allahdan başqa tanrı yoxdur; o, təkdir və şəriksizdir. Muhəmməd (s) Allahın bəndəsi və elisidir - desə, he kimin ona toxunmağa haqqı yoxdur. Yalnız həddi pozarsa (gnah edərsə), haqqında cəza tətbiq olunmalıdır

(Sunəni-İbn Macə, 2539). Həmin kitabdakı başqa bir hədisə görə Həzrəti Muhəmməd peyğəmbər (s) buyurmuşdur: Msəlmanı söymək fisqdir, öldrmək isə kfrdr (Sunəni-İbn Macə, 3940). Əhli-beytin davranışında vəhdət meyilləri İslam Peyğəmbərinin vəfatından sonra İmam Əli (ə) özn xilafətin yeganə əsl sahibi bildiyi halda, msəlmanlar arasında təfriqə dşməməsi xatirinə aıq mbarizədən əkindi. Bir neə ay fasilədən sonra o öz də xəlifəyə beyət etdi və tərəfdarlarını da beyət etməyə ağırdı. Bu hərəkət İmam Əli (ə) n nə qədər ağır olsa da, o, msəlmanların mumi mənafeyi xatirinə bu yolu qəbul etdi. Nəhcu'l-bəlağədəki məşhur Şiqşiqiyyə xtbəsində İmam Əli (ə) öz vəziyyətini belə təsvir edirdi: Fikirləşəndən sonra bu nəticəyə gəldim ki, səbir etmək ağla daha uyğundur. Ona görə də göznə tikan batmış, boğazında smk qalmış adam kimi səbr etdim... Xilafəti dövrndə söylədiyi xtbələrin birində İmam Əli (ə) həmin gnləri belə xatırlayırdı: Mən gördm ki, səbir etmək msəlmanlar arasında təfriqə salıb qan tökməkdən daha yaxşıdır. Çnki camaat İslam dinini yenicə qəbul etmişdi. Din, qaynayıb znə köpk ıxmış sdə bənzəyirdi. Azacıq diqqətsizlik və tərpəniş nəticəsində korlana bilərdi (İbn Əbi'l-Hədid - Nəhcu'l-bəlağənin şərhi, VIII cild). Həzrəti Əli (ə) misirlilərə nvanladığı məktubda belə yazırdı: Gördm ki, bəziləri dindən dönb, peyğəmbərin dinini məhv etmək n alışırlar. Belə bir şəraitdə qorxdum ki, əgər Allahın dininə yardım etməsəm, İslam kfrə məğlub olar, ya da tamam məhv olar. Bunu görmək mənim n sizin zərinizdə hakimliyi itirməkdən daha ağırdır... Peyğəmbərin vəfatının ardınca xəlifə sekisindən sonra Əlinin (ə) tərəfdarlarından biri şeir qoşub uca səslə oxumağa başladı. O öz şeirində xilafətin Əliyə (ə) deyil, başqa şəxsə ötrlməsini tənqid edirdi. İmam Əli (ə) məsələdən xəbərdan olan kimi həmin adama xəbər göndərdi ki, daha şeirinin ardını oxumasın. Bu zaman o, aşağıdakı belə söyləmişdi: Dinin salamatlığını qalan hər şeydən ox istəyirəm (İbn Əbi'l-Hədid - Nəhcu'l-bəlağənin şərhi, 6-cı cild). İmam Əli (ə) beş illik zahiri xilafət dövrndə də firqələrə paralanan, siyasi qruplaşmalara qoşulub bir-birinə qarşı silah əkən msəlmanları birləşdirməyə alışırdı. O, xtbələrinin birində deyirdi: Camaat, fitnə dalğalarını nicat gəmisi ilə yarıb paralayın! İxtilaf və nifrət törətməkdən əl əkin! Fəxr və lovğalıq tacını kənara qoyun! Yalnız Əli (ə) deyil, digər imamlar da həmişə İslam dininin mənafeyi naminə vəhdət ideyasını mdafiə etmiş, öz davranışları ilə buna nmunə olmuşlar. İmam Cəfər Sadiq (ə) kəlmeyi-şəhadəti söyləməyin msəlmanlıq n kafi şərt olduğunu təsdiq edərək buyururdu: İslam- La ilahə illəllaha şəhadət vermək və Rəsulullahı təsdiq etməkdir. Bununla qanlar qorunur, nikah və irs məsələləri həyata keirilir (Kafı, Kuleyni, İman və kfr, 15-ci bab, hədis 1). Qarşıdurmanın əsas səbəbləri 1400 illik İslam tarixi boyunca şiə və snnilərin vəhdətinə mane olan səbəbləri araşdırarkən aşağıdakı 4 səbəbin mövcudluğu ilə qarşılaşırıq: Cahillik və məzhəblərin bir-birini tanımaması Məzhəblərin yaxınlaşması qarşısında duran maneələrdən biri - cəhalət və xəbərsizlikdir. Kifayət qədər elmi hazırlığı olmayan həm şiə, həm də snni məzhəbli msəlmanlar

qarşı tərəfin əqidə prinsipləri və ehkam maddələri ilə tanış olmadan tənqidə başlayırlar; bu zaman da anlaşılmazlıqlar yaranır. Nəhayət, təsadf nəticəsində həqiqət ortaya ıxdıqdan sonra tərəflər nə qədər səhv mövqedə durmuş olduqlarını anlayırlar. Amma həqiqətin zhuru bəzən ox yubandığı n cəhalət və xəbərsizlik öz işini görr, ziddiyyət xeyli dərinləşir. Vəhdət hərəkatının bayraqdarlarından olmuş Şeyx Mhəmməd Təqi Qummi yazırdı: Əgər şiə və snni məzhəblərinin adının köknə diqqət yetirsək görərik ki, elə btn msəlmanlar şiədirlər, nki onların hamısı Peyğəmbərin nəslini sevir. Eyni zamanda, həm də hamı snnidir. Çnki msəlmanların hamısı Peyğəmbərin snnəsini izləməyi lazım bilir. Beləliklə, biz hamımız snni, şiə, qurani və muhəmmədiyik. Təəssbkeşlik və inadkarlıq Məzhəblərin yaxınlaşması qarşısında maneə yaradan növbəti amil - məzhəbilik təəssbdr. Adət-ənənələrə, ata-baba qaydalarına bağlı olan bəzi şəxslər dostluq və birlik fikrini he təsəvvrlərinə də gətirə bilmir, bu yolda atılan hər addımı öz məzhəbini qurban vermək kimi başa dşrlər. Məhz bu təəssbkeşliyi aradan qaldırmaq məqsədilə 1948-49-cu illərdə şiə və snni aləminin aparıcı simalarının təşəbbs ilə Misirdə Daru't-təqrib beynəl-məzahibi'l-islamiyyə (İslam məzhəbləri arasında yaxınlaşma təşkilatı) adlı qurum yaradıldı. Bu mərkəz öz fəaliyyəti boyunca Risalətu'l-İslam adlı rblk jurnal nəşr etdirirdi ki, həmin jurnalın yazarları sırasında o dövrn ən məşhur islamı məlliflərindən Fərid Vəcdi, Əhməd Əmin, Mahmud əl-Əqqad, Muhəmməd Əbu Zöhrə, Ayətullah Kaşifu'l-Qita və s. simalar da var idi. Daru't-təqrib cəmiyyəti İranda əhli-snnə alimlərinin, Misirdə isə şiə məlliflərinin klassik əsərlərini ap etdirir, mştərək konfrans və simpoziumlar keirirdi. XX əsr İslam maarifılik hərəkatının liderlərindən biri mərhum doktor Əli Şəriəti təəssbkeş ıxışların nə qədər mənasız və qeyri-məntiqi olduğunu göstərirdi. O, bəzi tarixi hadisələri şişirdərək gnn mövzusuna evirməyin necə glnc nəticələr verəcəyini göstərmək məqsədilə bir hadisəni misal əkir. Doktor Şəriəti yazır ki, şah dövrndə İranda yaşamış Seyyid Hseyn Vaizi Səbzəvari adlı bir şəxs özn Həzrəti Fatimeyi-Zəhranın (ə) qanuni varisi elan edərək Fədəkə sahib olmaq n barədə iddia qaldırıbmış. O, Fədək bağına bir dirhəm qiymət qoyaraq, bağın 1380 illik icarə haqqını tələb etmək n birinci xəlifə Əbu Bəkr ibn Əbu Quhafəni məhkəməyə verib (ölmndən 1380 il sonra), bu barədə rəsmi iddia protokolu ilə Səbzəvar dairə məhkəməsinə mraciət edibmiş. Nə qədər glnc və mənasız hadisədir! XX əsrin əvvəllərində həm şiə, həm də snni ölkələrinin gömrkxanalarında qarşı məzhəbə məxsus kitablar və elmi mənbələr msadirə edilir, hətta yandırılırdı. Məsələn, ərəb ölkələrində şiə kitablarını yığıb məhv edir, İranda snni kitablarını yandırırdılar. Mərhum Ayətullah Seyyid Əbdlhseyn Lari bu işlərə etiraz edərək buyururdu: Məhv edilən kitabların əksəriyyəti Quran təfsiri, ilahi ehkam və şəriət mövzusundadır. Onları məhv etmək İslam nişanələrinə hörmətsizlik göstərmək deməkdir və btn bunlar ilahi cəzaya səbəb olacaqdır. Siyasi səbəblər və daxili amillər Vəhdət ideyasının qarşısında duran ən mhm maneə - dnyapərəst msəlman

dövlətlərinin təfriqəi və istismarı siyasətidir. Təəssf ki, zaman-zaman bəzi msəlman liderləri öz siyasi məqsədlərinə nail olmaq n nəinki vəhdət ideyalarını mdafiə və himayə etməmiş, hətta onun kökn baltalamağa alışmışlar. Dini təfriqədən siyasi məqsədlər n istifadəni aşağıdakı tarixi misallar gözəl nmayiş etdirir: Qəznəvilər dövlətinin qdrətli hökmdarı Sultan Mahmud Qəznəvi öz imperiyasının sərhədlərini şiə əraziləri hesabına genişləndirməsinə bəraət qazandırmaq n deyirdi: Mən bir rafizi (qədim dövrlərdə şiələrə təhqir məqsədilə rafizi, yəni dindən ıxmış deyirdilər) tapmaq və dara əkmək n dnyanı dolaşan barmağam! Dnya şöhrətli Əmir Teymur da Xorasanda hakim olan Sərbedaranlar dövlətini məhv edib həmin ərazini tutmaq n məzhəbi amildən istifadə etmişdi. Teymurləngin fəthlərindən bəhs edən Mənəm Teymuri-cahangşa kitabında yazılıb ki, o, Səbzəvarı tutduqdan sonra əhalini rafizi adlandıraraq əmr verir ki, hər on kəsilmiş baş gətirən əsgərə bir dinar mkafat versinlər. Frsəti əldən buraxmayan əsgərlər 150 min baş gətirərək, 15 min dinar mkafat alırlar. Teymur əmr verir ki, şəhərin kənarında kəsik başlardan z qibləyə sarı ehram (piramida) dzəltsinlər. Şahidlərin yazdığına görə, ehramın hndrly 30 metrdən artıq imiş. Şbhə yoxdur ki, siyasi zəmində şiə-snni qarşıdurması Səvəfi-Osmanlı mharibələri dövrndə öznn ən yksək nöqtəsinə atmışdır. Dini-məzhəbi pərdə arxasında aparılan bu mharibələrin əsas məqsədi torpaq ələ keirmək və siyasi hegemonluq əldə etmək idi. Səfəvilər dövrnn alimlərindən biri fətva vermişdi ki, cmə gnləri məsciddə xəlifələrə lənət oxunsun. O, hicri 917-ci (miladi 1511-ci) ildə bu barədə risalə yazaraq Şah İsmayıl Xətaiyə təqdim edir, amma şahın razılığını ala bilmir. Şah İsmayılın vəfatından sonra hakimiyyətə gələn Şah Təhmasib isə buna icazə verir (Mustafa Şeybi, Şiəlik və sufılik, səh.392-393). Ümid hissi ilə deməliyik ki, son onilliklər ərzində fəaliyyət göstərmiş Daru't-təqrib cəmiyyətinin səyləri nəticəsində siyasi təəssbkeşlik halları nisbətən zəifləməyə doğru z tutmuşdur. Bu sahədə həlledici addımın məllifi - mərhum Şeyx Mahmud Şəltutdur. Məhz Şeyx Şəltut 1960-cı ildə tarixdə ilk dəfə olaraq, bir əhli-snnə mftisi kimi, cəfəri məzhəbinin normal bir məzhəb olması barədə fətva vermişdir. Bu böyk alim əhli-snnə aləmində sonsuz nfuzuna arxalanaraq, tam cəsarətlə aşağıdakı məzmunlu fətvanı vermişdi: Əhli-snnənin hənəfı, şafii, maliki və hənbəli məzhəbləri ilə yanaşı, 12 imamı cəfəri şiəliyi də tam bərabərhquqlu bir məzhəbdir və bu məzhəbin qanunlarına əməl etmək caizdir. 70-ci illərdə siyasi zəmində dini konfliktlərin aradan qaldırılması sahəsində səylər davam etdirilirdi. 1977-ci ildə Səudiyyə Ərəbistanında nəşr olunmuş dərs kitablarının birində şiələrin nvanına təhqiramiz sözlər yazılmışdı. Qum şəhəri alimlərinin etiraz məktubu ilə tanış olan Misir mftisi, Əl-Əzhər universitetinin rektoru Əbdlhəmid Mahmud həmin kitabın naşirlərinə öz qəti etirazını bildirərək kitabın yayılmasının qarşısını almaq barədə sərəncam verdi və şiə msəlmanlardan zr istədi. Qərb imperialist qvvələrinin fıtnələri Son bir neə əsr ərzində İslamın inkişafından qorxuya dşən qeyri-msəlman dnyası bu

inkişafa mane olmaq n hər cr vasitəyə əl atmışdır. Öz məqsədinə nail olmaq n Qərbin əlində ən əlverişli vasitə – İslam məzhəbləri arasına ayrısekilik salmaq və vəhdəti pozmaqdır. Xsusilə, son 200 il ərzində msəlman aləminin təfriqə səbəblərini araşdırdıqda Qərb imperializminin izləri ilə rastlaşırıq. Dərin zəkaya malik İslam mtəfəkkirləri dşmən qvvələr qarşısında msəlmanların möhkəm durmaları n mtləq birləşmələrinin lazım olduğunu anlayaraq msəlman mmətini hər vasitə ilə birləşməyə ağırmışlar. Hal-hazırda İslam birliyini daxildən zəiflədən məzhəb ayrısekiliyi Qərbə frsət vermişdir ki, İslam torpaqlarının əksəriyyətini ya əsarət, ya da nəzarət altında saxlasınlar. İran İslam inqilabının rəhbəri Mərhum İmam Xomeyni buyururdu: Kemişdəki kimi, bu gn də msəlmanların bədbəxtliyi bundadır ki, əzəmətli İslam bayrağı altında birləşməyib təfriqəyə dşblər. Msəlmanlar İslamın hökmnə əsasən əlbir olmalıdırlar ki, istilaı əcnəbilərin əlini öz ölkələrindən kəsə bilsinlər. XX əsrin ən böyk cəfəri alimlərindən sayılan mərhum Ayətullah Məhəmməd Hseyn Kaşifl-Qita dnyanın siyasi vəziyyətini nəzərə alaraq aşağıdakı məzmunlu fətva ilə ıxış edirdi: İslam məzhəbləri arasında mbahisələr aparmaq öz-özlyndə şəriət baxımından haram deyildir. Amma hər tərəfdən dşmənlərlə əhatə olunduğumuz indiki şəraitdə bu iş qəti surətdə haramdır. XX əsrdə məzhəblər arasında dostluq və qardaşlıq yaratmaq uğrunda yorulmadan mbarizə aparmış iki alimin fəaliyyəti xsusilə diqqətəlayiqdir. Bu alimlərin biri mərhum Seyyid Şərafuddin Amulidir. O, snni aləminin böyk şəxsiyyətləri ilə mtəmadi olaraq yazışır, cəfəri məzhəbi barədə onlarda yaranmış mənfi rəyi dəyişdirməyə alışırdı. Seyyid Şərafuddinlə uzun yazışmalardan sonra Əl-Əzhər universitetinin (Misir) o zamankı rektoru Şeyx Səlim Bişri bildirirdi: Mən təəssbkeş və zalım şəxslərin töhmətlərinə uyaraq şiələr haqqında yanlış təsəvvrdə idim. Çox şkr olsun ki, Allah bizim birləşməyimiz n şərait yaratdı, mən sizin bələdiliyiniz altında elm ırağınızın nurundan bəhrələndim. Bunun n aləmlərin rəbbi olan Allaha həmd edirəm (Seyyid Şərafuddin, Əl-Muraciat). Bu istiqamətdə geniş fəaliyyət göstərmiş ikinci şəxsiyyət İraq msəlmanlarının islami azadlıq hərəkatının lideri şəhid Ayətullahu'l-uzma Seyyid Məhəmməd Baqir Sədr idi. O, İraqın həm şiə, həm də snni məzhəbli msəlmanlarının qvvəsini eyni bir məcraya yönəltmək yolunda mbarizə aparırdı. Şəhid Sədrin aşağıdakı sözləri onun mumislam vəhdəti barəsində sağlam dnya görşnə malik olduğunu aıq göstərir: Mən btn ömrm şiə ilə snninin qardaşlığı yolunda sərf etmişəm. Onların vəhdətinə səbəb olan hər fikri, hər əqidəni mdafiə və himayə etmişəm. Mən şiənin qardaşı və övladı olduğum kimi, əhli-snnənin də qardaşı və övladıyam. İslam vəhdəti ideyalarından danışarkən Seyyid Cəmaləddin Əsadabadi barəsində söz amamaq olmaz. Btn ömrn ətinliklər məngənəsində və srgnlərdə keirmiş Seyyid Cəmaləddin Əsadabadi (1838-1897), he şbhəsiz, vəhdət hərəkatının yeni dalğasının banilərindən sayıla bilər. Bu böyk şəxsiyyətin fəaliyyəti Qərb imperialist qvvələrinin msəlman ölkələrindəki nfuzuna ağır zərbə vururdu. Seyyid Cəmaləddin Misirdə yaşadığı dövrdə

(1871-79) azadlıq və istiqlal yolunu tutmuş Hizbu'l-vətəni partiyasını təşkil edir. Qısa mddət ərzində bu partiya ingilislərin Misirdəki nfuzunu xeyli aşağı salır. İngiltərənin ticarət və iqtisadiyyatı Misirdə ziyana uğrayır. Bu dövlətin 80 nəfər nfuzlu iş adamı Misirdən ıxıb getməli olur, ingilis şirkətlərinin oxu mflis olaraq bağlanır. İngiltərənin Misirdəki dövlət nmayəndəsi Lord Krumer öz vətəninin dövlət başılarına nvanladığı məktubda yazırdı: Msəlman ziyalıları tərəfindən he bir qanun pozuntusu və səhv görnmr. Burada he kimi mqəssir saymaq olmaz. Amma diqqətinizə atdırıram ki, əgər Hizbu'l-vətəni bir il də yaşasa və onun başısı, Qərbi və Mərkəzi Asiyanın, Şərqi və Şimali Afrikanın masir lideri Seyyid Cəmaləddin Əsədabadi Misirdə asudə qalsa, Böyk Britaniyanın Afrika qitəsindəki ticarət və siyasəti tamamilə məhv olacaq və hətta Avropanın hegemonluğundan əsər-əlamət qalmayacaq. Seyyid Cəmaləddin Parisdə Urvətu'l-vusqa qəzetini nəşr etdirərkən ingilislər bu qəzetin msəlman ölkələrinə gətirilməsinə hər vasitə ilə mane olmağa alışırdılar. Hətta Hindistanda elan edilmişdi ki, hər kimdə bu qəzetiin nsxəsi tapılsa, 25 lirə (200 funt-sterlinq) məbləğində cərimə ediləcəkdir. Seyyid Cəmaləddin Əsədabadi yazırdı: Ey əcəm əhli! Elm qəhrəmanlarınızı yada salın, İslami əsərlərinizə diqqət yetirin. İslami vəhdətin bnövrəsi olun, necə ki, əvvəldə onu qorudunuz. İslam vəhdətini irəli əkməklə başqa msəlman millətləri qabaqlayın. Əsədabadi öz dövrnn btn aparıcı msəlman dövlətlərinin başılarına köməklik və himayə təklifi ilə mraciət etsə də, həmişə rədd cavabı ilə qarşılanırdı. Çnki o, monarxiya rejimini devirərək, sekili hakimiyyət sistemini (şura) təklif edirdi. Öz taxt-tacını əldən verməyə he cr razı olmayan İran, Trkiyə, Misir və Ərəbistan hökmdarları son nəticədə Seyyid Camalın dşməninə evrildilər. Hətta 1886-cı ildə İran şahı ilə mnaqişədən sonra Seyyid Camal Peterburqa gedib Rusiya arını İngiltərə əleyhinə mbarizəyə qaldırmağa alışarkən, ar ondan soruşur: Nasirəddin şahla aranızın dəyməsinə nə səbəb oldu? Seyyid Cəmaləddin cavab verir: Mən ona şura sistemini təklif etdim, o isə razı olmadı. Seyyidin gözlədiyinin əksinə olaraq, rus arı da İran şahının fikrini mdafiə edərək deyir: Şah səninlə razılaşmamaqda dz edir. Hansı hökmdar razı olar ki, göz görə-görə onu taxt-tacdan salıb hakimiyyəti şuraya tapşırsınlar?! Btn bu tarixi faktları nəzərə alsaq görərik ki, tarix boyu mxtəlif qvvələr msəlman mmətinin birliyinə hər yolla mane olmağa alışmışlar. Çnki sirr deyil ki, gc yalnız birlikdədir. Ona görə də, hər bir msəlman təəssbkeşlikdən və təfriqələrdən qamalı, msəlman mmətinin vəhdətini .qvvətləndirmək n əlindən gələni etməlidir. Dinimizin əmri də budur